

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Karoliny Micek-Cybulskiej
na temat:

„Determinanty użycia broni palnej przez policjantów w Polsce”
opracowanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Andrzeja Urbana

Uwagi ogólne

Pojęcie bezpieczeństwa obejmuje wiele sfer życia społecznego i jest bardzo złożone w ujęciu bezpieczeństwa i porządku publicznego. Ogólnym przedmiotem zainteresowania bezpieczeństwa i porządku publicznego są problemy ochrony porządku prawnego w państwie, działanie instytucji publicznych powołanych do zagwarantowania bezpieczeństwa powszechnego i publicznego, a także zagwarantowanie niezbywalnych praw człowieka oraz ochrony majątku narodowego i indywidualnego obywateli przed bezprawnym działaniem innych osób lub instytucji. Szczególne znaczenie w zagwarantowaniu bezpieczeństwa w państwie (między innymi) posiada Policja, której działania opierają się na przestrzeganiu litery prawa i w granicach prawa oraz podlegają ocenie prawnej a także przez społeczeństwo. Ze względu na to, że Policja posiada uprawnienia do egzekwowania prawa to posiada również uprawnienia do stosowania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, co powoduje, że ich stosowanie staje się przedmiotem dyskursu społecznego oraz naukowego a także rozstrzygnięć prawnych, o granice i zasadność ich stosowania. Użycie broni palnej niekiedy powoduje nieodwracalne skutki i z tego powodu staje się również przedmiotem rozważań naukowych, o przesłanki determinujące jej użycie. Z punktu społecznej oceny stosowanie środków przymusu i użycie broni palnej przez policjantów zawsze będzie miało charakter dyskusyjny, co determinowane jest indywidualnym odczuciem społecznym każdego obywatela a także osoby wobec której zastosowano takie środki oraz przeświadczeniem policjanta, że takie działanie było konieczne. W istocie ocena użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej nie może opierać się na indywidualnym odczuciu obywatela bez względu na spełniane role społeczne w danym zdarzeniu. Pomimo to, że użycie broni palnej jest określone literą prawa, to jednak sytuacje, w których broń zostaje użyta nie zawsze korespondują z literą prawa, ponieważ jej

użycie determinowane jest wieloma czynnikami, które możemy zbadać, wyjaśnić i ocenić w świetle prawa po zdarzeniu, ale w sytuacji dynamicznej nie zawsze ocena ryzyka użycia broni jest właściwa.

Stąd z punktu poznawczego należy uznać, że Doktorantka zidentyfikowała lukę w wiedzy, która wymaga ciągłej aktualizacji ze względu na proces ciągłych zmian w uwarunkowaniach społecznych i kulturowych funkcjonowania społeczeństw oraz instytucji publicznych. Badanie determinantów użycia broni palnej przez policjantów jest zasadne, ponieważ indywidualne znaczenie każdej zmiennej użycia broni posiada różne znaczenie w różnych uwarunkowaniach rozwoju cywilizacyjnego człowieka. Stąd z punktu przestrzegania praw człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwa działania policjantów i ich odpowiedzialności za użycie broni wymagane jest poszukiwanie i wyjaśnianie tych determinantów, które w istotny sposób wpływają na decyzję jej użycia. Należy podkreślić, że użycie broni palnej przez policjantów wymaga zbadania tego problemu z punktu nauk o bezpieczeństwie oraz nauk prawnych, ale również wymagał odniesienia się do uwarunkowań użycia broni z punktu socjologii i psychologii, co związane jest z działaniem i funkcjonowaniem człowieka i grup społecznych w różnych uwarunkowaniach spełnianych ról społecznych. Należy podkreślić, że identyfikacja problemu naukowego i wybór problemu badawczego spełnia kryteria oryginalnego rozwiązania problemu naukowego w aspekcie: zidentyfikowanej luki w wiedzy i konieczności jej ciągłej aktualizacji dotyczącej determinantów użycia broni palnej przez policjantów, autorskiego i nowatorskiego przedstawienia wyjaśnianego problemu opartego o wyniki badań własnych oraz prezentowania własnych myśli przez Doktorantkę z poszanowaniem praw autorskich innych osób.

W literaturze przedmiotu dostrzega się nieliczne opracowania dotyczące badania różnych aspektów użycia broni palnej przez policjantów. Doktorantka determinanty użycia broni palnej oparła na kompetencjach zawodowych policjantów i uwarunkowaniach ich osiągania w procesie kształcenia i szkolenia zawodowego. Uzyskane wyniki badań przez Doktorantkę są nowatorskie, ale ich interpretacja nie zawsze jest pełna i wymagała bardziej precyzyjnego określania korelacji pomiędzy zmiennymi a nawet określenia hipotez zerowych do każdej z badanych składowych określonej determinanty. Szkoda, że we wnioskach Doktorantka nie odniosła się czy nastąpiły zmiany i jakie w stosunku do przywołanych wniosków (s. 59-63) z wyników badań M. Kaczmarczyka w odniesieniu do uzyskanych wyników badań własnych.

W zakresie identyfikacji problemu naukowego dostrzega się jego oryginalność oraz zakres prezentowanej wiedzy i umiejętności Doktorantki w tym obszarze na poziomie wysokim. Należy uznać, że podjęty problem w rozprawie doktorskiej z punktu oczekiwań społecznych jest istotny, a z punktu naukowego wymaga rozstrzygnięć, jakie są determinant użycia broni palnej i co wpływa na ich kształtowanie.

Ocena założeń badawczych

Z punktu naukowego najważniejszym elementem w procesie poznania określonej rzeczywistości jest opracowanie właściwych założeń badawczych, które umożliwią badaczowi dotarcie do faktów o badanym przedmiocie i zaświadczą o naukowym rozwiązaniu problemu. Jest to szczególnie ważne zadanie naukowe, zwłaszcza w sytuacji, kiedy proces badań i jego efekty opisane są w formie rozprawy doktorskiej, której treści zaświadczą o osiągniętych kompetencjach badawczych przez kandydata do stopnia doktora w określonej dyscyplinie naukowej.

Kwestie metodologiczno-metodyczne badań Doktorantka zamieściła w rozdziale pierwszym „Metodologia badań własnych” (s. 16-28) oraz w załącznikach 1-3, które są autorskimi narzędziami badawczymi stosowanymi w procesie badań.

We wprowadzeniu do rozdziału pierwszego Doktorantka wprowadza pojęcie „model badawczy” (s. 16, 17) przypisując to pojęcie bezzasadnie R.A. Podgórnemu, który w przywołanej monografii nie stosuje takiego pojęcia. Wskazuje to na niezbyt staranną interpretację literatury związanej z metodologią badań. To co Doktorantka nazywa „modelem badawczym” w istocie w metodologii badań nazywamy strategiami badawczymi, które wskazują w jaki sposób badacz pozyskiwał i opisywał fakty.

Proces badawczy (s. 16-17) Doktorantka interpretuje według M. Cieślarczyka, co należy uznać za zasadne, ale niedokładnie podaje zakres stron z przywołanej monografii jako s. 12 (przypis 37) a w rzeczywistości to do czego się odwołuje w przywołanym dziele znajduje się na s. 22-39. Pomimo to, że Doktorantka odwołuje się do założeń metody naukowej według M. Cieślarczyka to jednak wskazuje, że proces badań inicjuje zidentyfikowanie przedmiotu badań (s. 18), co zaświadcza, że posiada nieuporządkowaną wiedzę w tym obszarze i nie odnosi się krytycznie do treści literatury przedmiotu z metodologii badań, między innymi nie dostrzega, że nauki wojskowe w sensie dziedziny i dyscypliny naukowej już nie istnieją. Również niezbyt precyzyjne jest sformułowanie sugerujące powołanie dyscypliny nauk o bezpieczeństwie (s. 18-19 przypis 45). W części metodologicznej Doktorantka odwołuje się do opracowań

z zakresu organizowania i prowadzenia badań w naukach o bezpieczeństwie, ale wprowadzając założenia badawcze np. z ekonomii oraz pedagogiki nie uzasadnia, dlaczego przyjmuje taką strukturę metody naukowej i nie interpretuje jej elementów. W istocie Doktorantka poprawnie identyfikuje problem ogólny i problemy szczegółowe (s. 20), a także cel badań. Jednakże to co Doktorantka określa (s. 21), że „Przeprowadzone badania realizowały także cele (...)” wydaje się niezręcznym sformułowaniem, a to co zostało w tej kategorii wyszczególnione można raczej zakwalifikować w pewnej części do procesu poznania naukowego odnosząc się do celu poznawczego i użytecznego nauki. Wątpliwość wzbudza również to, że Doktorantka (s. 22) uznaje za konieczne określenie celu głównego i celów szczegółowych jako opisu problemów badawczych, a także wprowadza gradację celów jako „nadrzędny cel”, „cel główny”, „cele szczegółowe”, co wskazuje, że ten obszar wiedzy posiada nieuporządkowany. Doktorantka określiła hipotezę ogólną (s. 23), która w procesie badań była weryfikowana poprzez badania opinii respondentów oraz badane materiały źródłowe dotyczące użycia broni. Szkoda, że Doktorantka nie określiła hipotez szczegółowych i nie dokonała ich weryfikacji w procesie badań. Jeżeli w procesie badań określamy problemy badawcze, to można było oczekiwać, że zostaną adekwatnie do problemu ogólnego i problemów szczegółowych sformułowane hipotezy. W istocie w hipotezie ogólnej zostały ujęte elementy związane z tzw. problemami szczegółowymi, ale jeżeli dokonano dekompozycji ogólnego problemu badawczego na problemy szczegółowe i tak je nazwano i również posiadają taki charakter, to zasadne było opracowanie hipotez szczegółowych. Doktorantka wskazuje, że zrezygnowała z hipotez szczegółowych, ponieważ przywołani autorzy M. Cieślarczyk i A. Dawidczyk zakładają taką możliwość, ale jednocześnie wyjaśniają, dlaczego można zrezygnować z hipotez, co w przyjętej procedurze badawczej nie zostało wyjaśnione.

W procedurze badawczej Doktorantka określiła teren badań (s. 27), co w tym przypadku wydaje się mało zasadne, ponieważ teren badań przyjmowany jest głównie w socjologii i antropologii kultury jako konieczny element wpływający na badane zachowania społeczne. W przypadku badań prowadzonych przez Doktorantkę „teren badań” określony jako miejsce prowadzenia badań jest niewystarczającym uzasadnieniem, ponieważ nie determinuje wyniku badań.

Za celowe i konieczne należy uznać przyjęcie przez Doktorantkę ograniczeń badawczych (s. 28), ale nie wszystkie uzasadnienia są właściwe. Za sprzeczne uznaję stwierdzenie, że „badania objęły wyłącznie przypadki użycia broni palnej” (s. 28),

ponieważ znaczna część respondentów (82,8%) nie użyła broni w działalności służbowej, a ich opinie były uwzględniane w weryfikacji hipotezy.

Zastosowane metody badawcze w procesie badań były wystarczające do wyjaśnienia przyjętego problemu badawczego, a opracowane narzędzia badawcze (zał. 1-3) posiadają charakter autorski i są opracowane dość poprawnie.

Wnioski z oceny przyjętych założeń badawczych wskazują, że Doktorantka w tym obszarze posiada wiedzę i umiejętności badawcze na poziomie zadowalającym. Dostrzega się umiejętność Doktorantki organizowania i przeprowadzenia badań, ale w tym procesie dostrzega się brak krytycznego postrzegania teoretycznych założeń badawczych oraz pełnego uzasadnienia przyjętej metodyki badań.

Ocena opisanych wyników badań

We „Wstępie” (s. 8-15) Doktorantka poprawnie uzasadniła potrzebę prowadzenia badań i wykazała się dobrym poziomem wiedzy z obszaru nauk o bezpieczeństwie.

Ocena treści rozdziału pierwszego „Metodologia badań własnych” (s. 16-28) została omówiona w części recenzji „Ocena założeń badawczych”.

Rozdział drugi „Użycie broni palnej przez funkcjonariuszy policji w Polsce i innych krajach” (s. 29-67) stanowi opis wyników badań w oparciu o badania treści wybranej literatury przedmiotu. Doktorantka w opisie międzynarodowych uwarunkowań prawnych dotyczących użycia broni palnej zasadnie odnosi się do „Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności”, „Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych” oraz „Deklaracji o policji” w odniesieniu do prawa krajowego, by wyjaśnić istotę niezbywalnych praw człowieka wobec uzasadnionych prawnie stosowanych środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez policjantów. Doktorantka przyjmuje i interpretuje reguły użycia broni palnej („zgodnie z prawem i na podstawie prawa, konieczność, proporcjonalność, odpowiedzialność”) przez policjantów (s. 32) jako wynikające z analizy podstawowych aktów prawa międzynarodowego, co sugeruje, że są to sformułowania autorskie. Doktorantka wskazuje, że w aktach prawnych nie zdefiniowano broń palnej a tylko ją wyszczególniono (s. 33), stąd można było oczekiwać, że na potrzeby badań zostanie opracowana autorska definicja broni palnej na podstawie uogólnionych definicji np. według: „Leksykonu wiedzy wojskowej” (1979), „Leksykonu terminów policyjnych” (2019), „Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa” (2020) lub innych opracowań.

W prowadzonych rozważaniach dotyczących analizy prawa, Doktorantka wskazuje w wielu przypadkach interpretacje przez różnych autorów litery prawa jako jego źródło, a nie przepisy prawa i wynikające z tego interpretacje przez różnych autorów (np. przypis: 95, 98, 99, 101-105, 109 i inne).

Doktorantka wyjaśnia użycie broni palnej w piśmiennictwie zagranicznym (s. 43-56), ale nie wyjaśnia dlaczego dokonała wyboru takich państw i dlaczego większość wyjaśnień dotyczy policji w RFN i USA.

W kolejnej części rozdziału zostały opisane badania prowadzone przez innych badaczy w tym obszarze oraz interpretacja danych statystycznych dotyczących użycia broni palnej przez policjantów, gdzie niezbyt zrozumiałe są podkategorie zawarte w tabeli 5 (s. 58) dotyczące zwłaszcza uzasadnionego użycia broni. Szkoda, że Doktorantka w zakończeniu rozdziału nie sformułowała wniosków.

W rozdziale trzecim „Analiza stanu prawnego dotyczącego użycia broni palnej” (s. 68-74) Doktorantka odnosi się do interpretacji krajowych aktów prawnych w tym ponownie do interpretowanych wcześniej artykułów (np. art. 48, 9) z ustawy o użyciu środków przymusu bezpośredniego i broni palnej. Za nieuzasadnione uznaje się przepisanie (s. 69-71) art. 45 z niewielkimi zmianami z ustawy o użyciu środków przymusu bezpośredniego i broni palnej. Szkoda, że w tej części pracy Doktorantka nie odwołała się do poszczególnych artykułów podając np. przykłady lub interpretację litery prawa co wynika z zastosowanej metody badawczej hermeneutyka. W dalszej części tego rozdziału Doktorantka na podstawie analiz wyroków sądu dokonała interpretacji i uzasadnienia użycia broni. Szkoda, że tej części pracy Doktorantka nie powiązała z wynikami badań, które zamieściła w rozdziale czwartym w podrozdziale drugim.

W rozdziale czwartym „Wyniki badań własnych” (s. 75-229) zostały zawarte odtwórczo wynik badań z zbadania opinii respondentów i ze studium indywidualnych przypadków. W przyjętych założeniach badawczych Doktorantka dokonała w pewnym sensie sztucznego oddzielenia wyników z badania opinii respondentów i ze studium przypadków od pozostałych treści rozprawy dokonując opisu tabel i wykresów na zasadzie odtwórczego opisanie tego, co zostało zobrazowane na wykresach lub zapisane w tabelach. Takie opisanie wyników, bez opatrzenia ich wnioskami nie wnosi nowych myśli Doktorantki do ich interpretacji. Zawarte wyniki uzyskane z badań posiadają duży walor poznawczy, są bardzo interesujące, posiadają związek z 2-4 problemem szczegółowym, ale pozbawione są merytorycznej interpretacji w aspekcie ogólnego problemu badawczego, celu i przedmiotu badań oraz weryfikowanej hipotezy.

Przyjęta pięciostopniowa skala oceny wypowiedzi respondentów w załącznikach 1 i 2 jest poprawna, ale odnosi się wrażenie, że przy takiej skali ocena respondentów w kategoriach najliczniejszych wypowiedzi zawsze będzie oscylowała w przedziale ocen 3-4. Być może zastosowanie zmodyfikowanej skali Likerta do siedmiu kategorii dałoby większe zróżnicowanie uzyskanych wyników. Również wydaje się, przy uzyskanych zbiorowych wynikach badań można było testować hipotezy zerowe i określać nie tylko rangowy współczynnik korelacji. Być może zastosowanie głębszych analiz statystycznych dostarczyłoby bardziej zróżnicowanych wniosków co przy poczynionych założeniach badawczych przez Doktorantkę nie należy traktować jako błędne lub niepełne, a tylko jako przyjęte ograniczone założenie badawcze. Doktorantka skupiła się na zbadaniu uzyskanych kompetencji przez policjantów, co można zinterpretować również w aspekcie determinantów użycia broni, ale również można postawić tezę, że uzyskane wyniki raczej zaświadcza o efektywności procesu szkolenia, a wnioski powinny zmierzać do jego doskonalenia. Należy podkreślić, że badania własne Doktorantka przeprowadziła na poziomie dobrym, ale nie podjęła wysiłku ich krytycznej interpretacji zakończonej pełnymi wnioskowaniem.

Doktorantka w sposób nieuprawniony używa sformułowania „próba reprezentatywna” (s. 75, 76, 77) bez określenia populacji generalnej. W interpretacji wyników badań (s. 189-190) dostrzega się pewnego rodzaju niespójność. Doktorantka stawia tezę (s. 190), „że policjanci, którzy odbyli przedmiotowe kursy, częściej podejmowali decyzje o użyciu broni palnej niż ci, którzy nie mieli takich doświadczeń”. Również dostrzega się nieścisłość w danych zawartych w tabeli 13 (s. 215).

W „Zakończeniu” (s. 230-237) Doktorantka formułuje wnioski, które dotyczą potwierdzenia hipotezy w kontekście szczegółowych problemów badawczych. Wnioski zmierzają w kierunku doskonalenia procesu szkolenia, poprzez którego efekty następuje zwiększanie kompetencji policjantów. Szkoda, że nie zwrócono uwagi na konieczność prowadzenia analiz poszczególnych przypadków użycia broni w trakcie szkolenia, co mogłoby uwrażliwić absolwentów różnych szkoleń na złożone determinanty użycia broni. Można było oczekiwać, że w zakończeniu nie tylko nastąpi potwierdzenie hipotezy, ale również będą sformułowane wnioski dotyczące doskonalenia procesu szkolenia w zakresie użycia broni palnej.

Uogólniając, opisane wyniki badań pomimo uwag sporządzone są dość poprawnie i w tym obszarze osiągnięcia Doktorantki oceniam jako dobre.

Ocena edytorska opracowanych wyników badań

Rozprawa doktorska jest opisem procesu badań i jego wyników. Struktura pracy zwykle posiada związek z wyjaśnianymi problemami badawczymi. W recenzowanej rozprawie wyjaśnione są rozważane problemy, ale struktura pracy nie jest zbyt czytelna. Zwykle każdy z rozważanych problemów jest wyjaśniony w odrębnym rozdziale, co powoduje przejrzystość opisywanych wyników badań. Pozwala to również uniknąć dysproporcji pomiędzy poszczególnymi rozdziałami jaką dostrzega się w recenzowanej rozprawie (wstęp = 8 stron, rozdział pierwszy = 13 stron, rozdział drugi = 39 stron, rozdział trzeci = 7 stron, rozdział czwarty = 155 stron, zakończenie = 7 stron).

W rozprawie dostrzega się niedokładne opisane w przypisach dolnych i w bibliografii załącznikowej nazw aktów prawnych, gdzie Doktorantka dowolnie stosuje dużą literę oraz we wszystkich opisach pomija frazę „z dnia”. W przypisach dolnych sposób opisu aktów prawnych jest niedokładny i nie zawsze w pełni można się zorientować do jakiego aktu prawnego Doktorantka się odnosi, np. przypis: 13, 14, 15, 18 i następne dotyczące aktów prawnych. Również przywołane opracowanie pod redakcją B. Wiśniewskiego nie jest tomem drugim a wydaniem drugim. Przywoływane monografie pod redakcją nie są dokładnie opisane, bo zwykle przywołujemy rozdział z monografii jakiegoś autora, a Doktorantka w opisie podaje tylko redaktorów monografii. Taki opis przywoływanych dzieł powoduje pewien nieład w opisie „Pozycje zwarte”.

W treściach rozprawa dostrzega się urzędniczo-prawniczy styl pisarski, gdzie większą wagę skupia się na wyszczególnianiu numerów aktów prawnych niż wyjaśnieniu ich istoty. Dość często Doktorantka wskazuje, że odnosi się do interpretacji aktu prawnego, a za źródło podaje, tych co ten akt prawny interpretowali. Można było oczekiwać, że Doktorantka dokona interpretacji przywoływanych aktów prawnych i swoje interpretacje porówna z interpretacjami innych autorów. W pracy dostrzega się dowolność w umieszczaniu numeru przypisu przed przywoływanymi lub cytowanymi treściami oraz po ich zapisaniu.

Zamieszczone w pracy tabele i wykresy są wykonane starannie i poprawnie uzupełniają treści pisane, ale nie zawsze Doktorantka w tekście odwołuje się do interpretowanych materiałów poglądowych podając ich numer.

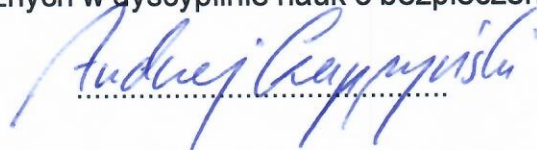
Uogólniając recenzowana rozprawa pod względem edytorskim opracowana jest na poziomie dość dobrym.

Problemy wymagające wyjaśnienia podczas obrony rozprawy doktorskiej

- Jak interpretowała i stosowała Pani metodę naukową i jej elementy w procesie badań?
- Dlaczego w procesie porównania założeń użycia broni palnej odwoływała się Pani głównie do założeń stosowanych w RFN i USA?
- Proszę wyjaśnić treści zawarte w tabeli 5 (s. 58)?
- Jakie przesłanki zaświadczać o prawdziwości tezy na s. 190, „że policjanci, którzy odbyli przedmiotowe kursy, częściej podejmowali decyzje o użyciu broni palnej niż ci, którzy nie mieli takich doświadczeń”?
- Które elementy związane z użyciem broni palnej przez policjantów wymagają pilnego doskonalenia w procesie szkolenia?

Wnioski

Recenzowana rozprawa doktorska Karoliny Micek-Cybulskiej na temat: „Determinanty użycia broni palnej przez policjantów w Polsce” spełnia wymagania *Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz. U. 2003 nr 65 poz. 595 ze zm.) w związku z art. 179 *Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1669 ze zm.) i wnioskuję o dopuszczenie Pani Karoliny Micek-Cybulskiej do kolejnych etapów postępowania dotyczących nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie.

.....